

Περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

Ὁ Ἐξομολόγος καὶ ἡ ἀντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικῆς υἰγείας* (α')

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Χῶρος πολυσυλλεκτικὸς

Τὸ Μυστήριό τῆς ἰ. Ἐξομολογήσεως εἶναι ὅπως δῆποτε ἓνας χῶρος πολυσυλλεκτικὸς ὄχι μόνον ὑποδέχεται ἄτομα διαφόρων κατηγοριῶν ἀλλὰ καὶ ποικίλα αἰτήματα καὶ προβλήματα. Δὲν ἀντιμετωπίζει μόνον ζητήματα ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως αὐτὰ καὶ μόνον θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίζει. Τὴν ἐξομολόγηση, δηλαδή, ἁμαρτημάτων τῶν ἐξομολογουμένων ποὺ προσέρχονται καὶ ἐπιδιώκουν ἐν μετανοίᾳ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους. Πολλὲς φορὲς οἱ ἐξομολόγοι ἐξομολογοῦν ἄλλους διὰ τῶν ἐξομολογουμένων, διότι οἱ τελευταῖοι ἀναφέρονται σὲ ἁμαρτήματα ἢ ἐνέργειες τρίτων προσώπων. Ἄλλες φορὲς πάλι ἡ ἐξομολόγηση ἀναφέρεται σὲ ζητήματα ποὺ ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν κατηγορία τῶν ἁμαρτημάτων ἢ μὲ ἀφορμὴ κάποια λάθη, ἀστοχίες, παραπτώματα, ἁμαρτήματα ὁ διάλογος ἀνοίγεται σὲ ζητήματα συμβουλευτικῆς καθοδήγησεως γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ ἢ γιὰ θέματα πεζῆς καὶ τετρομμένης καθημερινότητος.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ δοθεῖ μίᾳ πανοραμικῇ ἀποτύπωση αὐτῶν ποὺ συμβαίνουν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μυστηρίου. Ἄν ἐγινε αὐτὴ ἡ εἰσαγωγὴ ἦταν γιὰ νὰ δείξουμε ὅτι τὰ προβλήματα ψυχικῆς υἰγείας ποὺ μπορεῖ νὰ διαπιστωθοῦν στὴν Ἐξομολόγηση εἶναι κάποια μεταξὺ ἄλλων προβλημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζει συνήθως ὁ ἐξομολόγος καὶ καλεῖται νὰ τηρήσει μίᾳ στάση, νὰ πάρει θέση ἀλλὰ καὶ νὰ βρεῖ τρόπους καὶ μέσα ἐπιλύσεως προβλημάτων, περιορισμοῦ ἢ προλήψεως δυσαρέστων ἠθικῶν ἢ ὑπαρξιακῶν καταστάσεων.

Ἀναφερόμενος ὅμως σὲ προβλήματα ψυχικῆς υἰγείας καὶ σὲ τυχὸν ἀντιμετώπισή τους στὰ πλαίσια

τοῦ Μυστηρίου, διερωτώμεθα ἂν θὰ πρέπει νὰ περιλάβουμε κάθε τί ποὺ γενικὰ μπορεῖ νὰ χαρακτηριθεῖ ὡς ψυχικὸ ἢ ψυχολογικὸ πρόβλημα καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει σχέση μὲ τὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τί ἐννοοῦμε ἄραγε λέγοντας ψυχικὴ ζωὴ; Εἶναι προβλήματα τῆς ψυχῆς; Καὶ πῶς θὰ ὀρίζαμε τὴν ψυχή; Ποιὸς θὰ ἦταν κατὰ ταῦτα ἀρμόδιος νὰ ἀντιμετωπίσει τέτοιου εἶδους προβλήματα; Ὁ ἐξομολόγος θὰ ἐνομιμοποιεῖτο νὰ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ, καὶ θὰ ἦταν ὁ μόνος; Θὰ μποροῦσε νὰ συνεργασθεῖ καὶ μὲ κάποιους ἄλλους, ἱερεῖς ἢ ἐκπροσώπους ἄλλων ἐπιστημῶν (ψυχολόγους, ψυχιάτρους, ψυχοθεραπευτές); Θὰ ἦταν ἴσως σκοπιμότερο νὰ μὴν ἀσχοληθεῖ καθόλου ὁ ἴδιος μὲ αὐτὰ τὰ προβλήματα, ἀλλὰ νὰ παραπέμπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν ἐμπιστεύθηκαν ἀπ' εὐθείας στοὺς ἀρμόδιους καὶ τότε σὲ ποιούς ;¹

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι σὲ ἓνα μεγάλο ποσοστὸ ἀνθρώποι ποὺ ἀντιλήφθηκαν κάποιο ψυχικὸ τους πρόβλημα ἀπευθύνθηκαν πρῶτα πρῶτα στὴν Ἐκκλησία καὶ μετὰ σὲ ἄλλες εἰδικότητες. Ἔτσι, σύμφωνα μὲ μίᾳ ἐρευνα ποὺ ἐγινε στὴν Ἀμερικὴ τὸ 1961, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἀνακοινώθηκαν ἀπὸ τὴν Κοινὴ Ἐπιτροπὴ Ψυχικῆς Ὑγείας, τὸ 42% ἀπευθύνθηκαν στὴν Ἐκκλησία, τὸ 29% σὲ γιατροὺς, τὸ 18% σὲ ψυχιάτρους καὶ τὸ 10% σὲ κοινωνικοὺς λειτουργούς. Οἱ ἴδιες περίπου ἀναλογίες φάνηκαν καὶ σὲ ἄλλη ἐρευνα μετὰ εἴκοσι περίπου χρόνια (1979), τῆς ὁποίας τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ ἦσαν 39%, 29%, 21% καὶ 10%². Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐπιτρέψτε μου νὰ κάνω τὴν ἀκόλουθη παρατήρηση.

* Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο συνεδρίου γιὰ «Θέματα τοῦ ἰ. Μυστηρίου τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως», ποὺ ὀργάνωσε ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1-2 Ἰουνίου 2000, στὸ Προκόπι Εὐβοίας (Ἱερὸν Ἰδρυμα Ἁγίου Ἰωάννου Ρώσου).

Ὁ τίτλος ὑποχρεώνει

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μία στεγανὴ καὶ διαμερισματοποιημένη ὕπαρξη, δὲν νομιμοποιεῖ καὶ τὴν ἀπὸ τὶς ἐπὶ μέρους εἰδικότητες αὐτονομημένη χωριστὴ ἢ ἀποκλειστικὴ ἐνασχόληση μαζί του. Οὔτε μποροῦμε πάλι νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀσχολεῖται μόνο μὲ τὴν ψυχὴ καὶ ἡ Ἱατρικὴ, ἡ Ψυχιατρικὴ ἢ ἡ Ψυχολογία μόνο μὲ τὸ σῶμα, τὸ νευρικὸ σύστημα ἢ τὴ συμπεριφορὰ. Ἄν σκύψουμε στὴν ἀκολουθία τοῦ ἱ. Εὐγελαίου θὰ μᾶς φανερωθοῦν

Ἐρνστ Μπάραχ, Ἐλπίδα καὶ ἀπελπισία II, 1931, λιθογραφία

ἱκανὰ στοιχεῖα ἀπὸ αὐτὸ «τὸ μυστήριον τῆς υἱείας καὶ τῆς ἀρώστιας» γιὰ νὰ σχηματίσουμε μὴν ἀκριβῆ ἀποψη γιὰ τὸ πῶς ἡ Ἐκκλησία ἀντιλαμβάνεται τὴν ἰσορροπία τοῦ σωματοψυχικοῦ ὄργανισμοῦ μὲ τὸν πνευματικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης. Τὸ τί θεραπεύει ὁ καθένας μᾶς καὶ ποιὸς τελικὰ τὸ θεραπεύει παραμένει λίγο ἢ πολὺ ἄγνωστο, ἢ μᾶλλον εἶναι πολὺ γνωστό: «ἄνευ Θεοῦ, ἴσας οὐ γίνεται τι», μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ Γέρων Βαρσανούφιος.

Τὸ νὰ παραμένει στὸν τίτλο τοῦ ψυχιάτρου ἢ τοῦ ψυχολόγου ἐτυμολογικὰ ἡ λέξη ψυχὴ ὑπὸ τὶς ποικίλες σημασίες της δὲν τὸ βρίσκω κακό. Ἰσα ἴσα ὁ τίτλος μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ κάτι πολὺ σοβαρὸ καὶ ὑπεύθυνο. Καὶ ὅπως ἐξυπακούεται, ἡ εὐγένεια τοῦ ἀντικειμένου μὲ τὸ ὅποιο ἀσχολούμεθα μᾶς ὑποχρεώνει νὰ φερθοῦμε καὶ ἀναλόγως. Ἐδῶ δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ «εὐγένεια» τοῦ ψυχιάτρου, τὸ ὅτι ἀνήκει, δηλαδή, στὸ εὐγενὲς γένος τῶν ψυχιάτρων. Ἐκείνη πού «ὑποχρεώνει» εἶναι ἡ εὐγένεια τοῦ βαθύτατου πυρήνα τῆς ὕπαρξής μας πού ὁ ποιητὴς τὸν χαρακτηρίζει τετράφυλλο δάκρυ: «ποῦ νὰ βρῶ τὴν ψυχὴ μου, τὸ τετράφυλλο δάκρυ;» (Ὀδυσσεὺς Ἐλύτης).

Τὸ πολύσημον τῆς λέξεως «ψυχὴ» στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, πιθανὴ αἰτία ὀρισμένων συγχύσεων ἢ παρεξηγήσεων στὸ χῶρο γιὰ τὸν ὅποιο μιλάμε, ἐπιτρέπει ἐν τούτοις μὴν ἐπιφύλαξη ὡς πρὸς τελεσιδικούς «ἀντικειμενικούς» καθορισμούς καὶ προσδιορισμούς πού θὰ ἀφοροῦσαν στὸ περιεχόμενο τῆς ψυχῆς. Ποιὸ εἶναι τὸ «σημαινόμενον» τοῦ «σημαινοντος» ψυχῆ; Ἡ ἀπάντηση θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ προσεγγίσεως. Ἡ προσέγγιση θὰ εἶναι φιλοσοφικὴ, θεολογικὴ, θρησκευτικὴ, ψυχολογικὴ; Ἡ καθεμία ἀπ' αὐτὲς ἔχει καὶ τὴ δική της ἀποψη καὶ πρόταση. Γι' ἄλλους ἡ ἐννοια τῆς ψυχῆς ἔχει προσλάβει ἓνα μεταφυσικὸ - θρησκευτικὸ χαρακτήρα. Ἡ ψυχολογία, ἡ σύγχρονη τουλάχιστον, δὲν θέλει νὰ ὀρίζεται ὡς «ἐπιστῆμη τῆς ψυχῆς». Ἄν καὶ ἀπὸ πολλοὺς χαρακτηρίζεται ὡς «ἐπιστῆμη τῆς συμπεριφορᾶς», ἐν τούτοις ὁ χαρακτηρισμὸς της ὡς «ἐπιστῆμης τῆς ψυχικῆς ζωῆς» τὴν ὀδηγεῖ πρὸς ἓνα εὐρύτερο πεδίο ἐνασχολήσεώς της μὲ φαινόμενα πού ὑπερβαίνουν τὸν βιολογικὸ τρόπο ἐκδήλωσης τῆς ζωῆς, χωρὶς καὶ νὰ τὰ ἀπομονώνει ἀπ' αὐτὴν (αἰσθήματα, συναισθήματα, ὁρμές, βουλητικὲς πράξεις κλπ.). Στὸ πεδίο ἐρευνᾶς της περιέρονται καὶ ἐκεῖνα τὰ ἰδιότυπα χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, γνωστὰ μὲ τὸν ὄρο πνευματικὰ φαινόμενα (μ.ἄ. σεβασμὸς, τάση γιὰ ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη, καλλολογικὰ καὶ θρησκευτικὰ συναισθήματα). Στὰ πλαίσια τῆς σημερινῆς εἰσηγήσεως δὲν γίνεται νὰ ἐπεκτείνουμε αὐτὴν τὴ συζήτηση. Θὰ ἀρκεσθοῦμε νὰ σημειώσουμε ὅτι ὁ ἀγγλοσαξωνικὸς κόσμος χρησιμοποιώντας τοὺς ὄρους psyche καὶ soul φαίνεται νὰ περιλαμβάνει κυρίως στὸν πρῶτο ἐκεῖνα πού προσδιορίσαμε πιὸ πάνω ὡς φαινόμενα, ἐκδηλώσεις τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Στὸν δεῦτερο ἐπιφυλάσσει τὴν πνευματικὴ πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, ὡς ἔδρα τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος καὶ πηγὴ ἠθικῶν κριτηρίων.

Ἀνεξάρτητα, ὅμως, ἀπὸ τὸν ἢ τοὺς «περὶ ψυχῆς» λόγους, πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ὁ καθένας ἀπὸ τὴ σκοπιὰ του νὰ ἐκφέρει γιὰ νὰ προσδιορίσει ἀκριβέστερα τὸ ἀντικείμενο ἐνασχολήσεώς του καὶ τὸ τί θεραπεύει, θὰ πρέπει ὅλοι μαζί ν' ἀναζητήσουμε «τὴ μοναδικὴ καὶ μοναδικὰ προσωπικὴ ρίζα» τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, τὸ ἀληθινὸ κομμάτι τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κάθε συνάνθρωπό μας, ν' ἀνακαλύψουμε τὸ «πρόσωπο» στὸν «ἄνθρωπο», ν' ἀνακαλύψουμε τὸ συγκεκριμένον καὶ μοναδικὸ πρόσωπο μέσα στὸ σύνολο

λο γενικά. Ν' ανακαλύψουμε σέ κάθε άνθρωπο αυτό που τον κάνει «άξιαγάπητον και που είναι δοσμένο από τον Θεό». Τότε, αυτή η «ανακάλυψη» μᾶς υποχρεώνει όλους, ανεξαρτήτως ειδικότητας, να σκύψουμε με αγαπητική διάθεση να τὸ υπηρετήσουμε, να σταθοῦμε πλάϊ του και να συν-εργαστοῦμε.

Ζητούμενο ἢ συν-εργασία

Πλὴν, ὅμως, αὐτὴ ἡ συν-εργασία εἶναι τὸ ζητούμενο, ἢ ὁποῖα ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπροϋπόθετη. Ἡ κάθε πλευρὰ ἔχει τὶς δικές της ἀπόψεις γιὰ τὴν ψυχικὴ ἀρρώστεια, τὴν ψυχικὴ ὑγεία καὶ τὴν θεραπεία. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν τοὺς δικούς τους τρόπους μὲ τοὺς ὁποῖους παρεμβαίνουν συμβουλευτικὰ καὶ ἐνεργοῦν ψυχοθεραπευτικὰ. Χρησιμοποιώντας, ὅμως, μία τέτοια ὀρολογία, καὶ ὄχι βεβαίως γι' αὐτὸν καὶ μόνο τὸν λόγο, ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ καὶ σὲ σχέση μὲ τὴν Ψυχοπαθολογία, τὴν Ψυχοθεραπεία καὶ τὴν Ψυχιατρικὴ στὴν τρέχουσα καὶ συνήθη σήμερα ἔννοια αὐτῶν τῶν ὄρων. Χωρὶς νὰ ταυτίζονται καὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἀκόμη προσδιοριστῆ ἓνα συνεχές, μία ἱεραρχημένη διαβάθμιση τῶν παθῶν, ὅπως αὐτὰ ὀρίζονται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ τῶν ψυχιατρικῶν νόσων καὶ μὲ φανερὸ ἴσως τὸν κίνδυνο συγχύσεως, οἱ δύο αὐτοὶ χώροι *πλησιάζουν* ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ *συγγενεύουν*. Σ' αὐτὴν ὅμως τὴν προσέγγιση πλανᾶται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν αὐτὸ που στὴ μακραίωνη πορεία τῆς Ἐκκλησίας διατυπώνεται ὡς παθολογία καὶ ἀπαιτεῖ μίαν ἀντίστοιχη θεραπευτικὴ, συναντᾶται μὲ τὴν σύγχρονη ἀντίληψη περὶ ψυχοπαθολογίας καὶ ψυχοθεραπείας που ἐκπροσωποῦν οἱ ἐπιστῆμες τοῦ ἀνθρώπου σήμερα. Πιὸ συγκεκριμένα: Ὑπάρχει κάτι ἀνάλογο στὴν Ὀρθόδοξη Θεολογία, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ νευρολογικὴ ἢ ψυχιατρικὴ κλινικὴ σημειολογία ἢ ὁποῖα ταξινομεῖ καὶ παραθέτει τὰ βασικὰ συμπτώματα τῶν ψυχιατρικῶν διαταραχῶν; Ἐνα δῆμα πιὸ κάτω θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἢ

Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἴδια μιὰ ἐφαρμοσμένη ψυχολογία, μιὰ ψυχοθεραπεία καὶ τότε ποιά θὰ ἦταν ἡ σχέση της πρὸς τὴν Ψυχολογία καὶ τὴν Ψυχιατρικὴ, που καὶ αὐτὴ διατείνεται ὅτι θεραπεύει καὶ «σώζει» τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος προστρέχει στὴν Ψυχολογία, ἀκριβῶς γιὰτὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἔχει συλλάβει καὶ ἀντιληφθεῖ τὶς δυνάμεις της, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ὑποκατάστατα.

Ὑπάρχει χώρος γιὰ πολλὲς διευκρινίσεις, γιὰτὶ ἀπὸ πολλοὺς τίθενται ἐρωτήματα μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο. Ὁ λόγος ὅμως παραμένει γιὰ τὴν *συνεργασία* καὶ γιὰ τὴν *συγγένεια* μεταξὺ ὀρθοδόξου παράδοσεως στὴν ἐξομολογητικὴ της πρακτικὴ καὶ γενικότερα στὴν ποιμαντικὴ της πράξη καὶ *ψυχιατρικῆς πρακτικῆς*. Τὸ δύσκολο εἶναι νὰ μπορέσουμε στὴν ἀρχὴ νὰ διακρίνουμε τὰ ὄχι πάντοτε εὐδιάκριτα ὄρια ἀνάμεσά τους. Στὴ συνέχεια νὰ εὐαισθητοποιηθοῦμε ἔτσι, ὥστε νὰ διακρίνουμε τὸ τί μπορεῖ νὰ ἀνήκει σ' ἓναν ἄλλο χώρο, ὅπως αὐτὸν τῆς Ψυχιατρικῆς καὶ τῶν Ψυχιάτρων, καὶ τί μπορεῖ νὰ μὴν ἀνήκει σ' αὐτόν. Καθὼς ἐπίσης τὸ τί μπορεῖ νὰ ἀνήκει ἢ νὰ μὴν ἀνήκει στὴν Ποιμαντικὴ, στοὺς πνευματικούς, δηλαδή, καὶ τοὺς ποιμαντικούς ἐργάτες. Νομίζω ὅτι στὴν περίπτωσή μας θὰ μπορούσε νὰ ἐφαρμοθεῖ παρὰ τὶς τραυματικὲς ἐμπειρίες που πιθανὸν νὰ ἔχουν προκληθεῖ στὶς μεταξὺ τους σχέσεις καὶ τὶς ὄντως ὑπάρχουσες ἐκλεκτικὲς συγγένειες, ἢ ὑπόδειξη τοῦ Κυρίου ἀναφορικὰ μὲ τὸν φόρο καὶ τὸ νόμισμα τοῦ Κήνησου: «ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» (Ματθ. κβ', 22). Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ γίνεῖ τελικὰ ἡ ἀπόδοση ἀφ' ἐνὸς ἀλλὰ καὶ ἡ *συν-χώρηση* ἀφ' ἐτέρου. Συν-χώρηση στὴν ἔννοια τοῦ προχωρῶ μαζί, συμπορευόμεναι παράλληλα. Ἀλλὰ καὶ στὴν ἔννοια τοῦ συν-χωρῶ, δηλαδή, κάνω χώρο στὸν ἄλλο ἔτσι, ὥστε νὰ περι-χωρήσει στὸ χώρο μου, νὰ μπεῖ μέσα, νὰ μείνει καὶ νὰ συνεργαστεῖ. Στὴν τελευταία περίπτωση πρέπει νὰ τηροῦνται κάποιοι στοιχειώδεις κανόνες καὶ ἀρχές *συγκατοικήσεως* γιὰ νὰ εἶναι ἐφικτὴ ἢ παραμονὴ καὶ ἡ σχέση.

* 1. Τέτοιου εἶδους ἐρωτήματα θέσαμε μεταξὺ ἱερέων, που στὴν πλειονότητά τους εἶναι πνευματικοὶ καὶ συμμετέχουν στὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα «Ποιμαντικὴ πράξη καὶ ψυχικὴ ὑγεία». Τὰ συνοπτικὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἐρευνας, που ἐπεξεργάσθηκε ὁ συνεργάτης μας θεολόγος καθηγητὴς καὶ ὑποψήφιος διδάκτωρ κ. Στέφανος Κουμαρόπουλος, θέσαμε ὑπόψη τῶν συνέδρων.

2. Βλ. Σπύρου Κ. Τοπαίγκου, *Ἡ παθολογία τῆς ψυχῆς, Νόσοι καὶ πάθη τῆς ψυχῆς κατὰ τὸν Ἱ. Χρυσόστομο*, Χαλκίδα 2000 (ὑπὸ ἐκδοσῆ), σ. 18. Σὲ μελέτη τοῦ 1989, που ἀναφέρει ὁ π. Ἀδαμάντιος Αὐγουστιδῆς (*Ποιμένας καὶ θεραπευτῆς, Ζητήματα ποιμαντικῆς ψυχολογίας καὶ ποιμαντικῆς πρακτικῆς*, Ἐκδ. «Ἀκρίτας», 1999, σ. 150, ὑποσημείωση 110), οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἔχουν μεταβληθεῖ σημαντικὰ. Τὸ ποσοστὸ τῶν ἀτόμων που ζήτησαν βοήθεια πρῶτα ἀπὸ κληρικούς καὶ στὴ συνέχεια παραπέμφθηκαν σὲ ἐπαγγελματίες τῆς ψυχικῆς ὑγείας, στὴν Ἀμερικὴ, ἀνέρχεται στὸ 1/3 τοῦ συνόλου τῶν παραπομπῶν.

Περιπλανήσεις σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας

Ὁ Ἐξομολόγος καὶ ἡ ἀντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικῆς υἱείας* (β')

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Συνάντηση Ποιμαντικῆς καὶ Ψυχιατρικῆς

Μιλῆσαμε γιὰ ἐκλεκτικὲς συγγένειες. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ Ποιμαντικὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο ὡς *τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν*. Μήπως ὅμως δὲν εἶναι ἐξίσου γνωστό ὅτι ἡ Ψυχιατρικὴ εἶναι καὶ αὐτὴ καὶ τέχνη καὶ ἐπιστήμη; Καὶ οἱ δύο τοὺς ἔχουν ὅπωςδήποτε *σημεῖο τομῆς* τοὺς τὸν ἄνθρωπο. Καὶ οἱ δύο ἔχουν στόχο τὴ θεραπεία του, ὄχι μόνο μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἰάσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς διακονίας του, δηλαδή νὰ τὸν ὑπηρετήσουν, ἂν δὲν μποροῦν πάση θυσίᾳ νὰ τὸν κάνουν καλά. Ἡ Ποιμαντικὴ θέλει νὰ ποιμάνει τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν φέρει στὴ μία Ποίμνη ὑπὸ τὸν Ποιμένα, νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν ἐπαναφέρει δηλαδή ἀσφαλῶς στὸν οἶκο τοῦ πατέρα, τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Ἄλλωστε, ἡ λέξη σωτηρία ἐρμηνεύεται ὡς ἀσφαλῆς ἐπάνοδος στὴν πατρίδα, στὸ πατρικὸ σπίτι. Σ' αὐτὴ τὴν πορεία του ὁ ἄνθρωπος ἐκτίθεται σὲ πολλοὺς κινδύνους, πλήττεται ποικιλοτρόπως, πληγώνεται στὴν ὅλη του ψυχοσωματικὴ ἐνότητα. Κινδυνεύει νὰ διασπασθεῖ, νὰ κατακερματισθεῖ, νὰ διχασθεῖ, νὰ περιπέσει σὲ βαθύτατη θλίψη καὶ ἀπόγνωση. Ἡ Ἱατρικὴ μὲ τὶς πολλὲς ἐιδικότητες ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν υἱεία στὶς ἄρρωστες περιοχές, χωρὶς νὰ τὶς αὐτονομεῖ. Ὅλα συνέχονται καὶ συμπλέκονται τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ἡ ψυχικὴ ἀρρώστεια βέβαια μὲ τὶς ποικίλες μορφές της, ἐλαφρότερες ἢ βαρύτερες, προσβάλλει τὸν ἄνθρωπο στὸν πυρήνα τῆς προσωπικῆς του ζωῆς, τὸν κάνει νὰ

μὴν ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτό του, νὰ χάνεται σὲ βάθη ἀπύθμενα ἀνείπωτης ἀγωνίας ἢ νὰ αισθάνεται διωκόμενος καὶ διώκτης, ἀδύνατον ν' ἀναγνωρίσει μιὰ πραγματικότητα ποὺ εἶναι οἰκεία καὶ κοινὴ στοὺς ἄλλους.

Μπροστὰ σὲ τέτοιες δύσκολες καταστάσεις ποὺ ὅλοι μας ἀντιμετωπίζουμε σὲ προσωπικὸ, οικογενειακὸ ἢ κοινωνικὸ ἐπίπεδο, ὁ ποιμένας αισθάνεται πολλὲς φορές ἀμήχανος. Θὰ ἤθελε νὰ γνωρίζει περισσότερα γιὰ τὸ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ ἦταν ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ καταπιαστεῖ καὶ ν' ἀντιμετωπίσει τέτοιες περιπτώσεις ἢ νὰ συμβουλευε τοὺς οἰκείους αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἴσως εἶναι ἐκεῖνες οἱ στιγμὲς ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσει ἐκείνους ποὺ θὰ μπορούσαν μὲ τὶς ἐιδικὲς τοὺς γνώσεις νὰ τὸν διαφωτίσουν, νὰ τοῦ συμπαρασταθοῦν, νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ νὰ τοῦ προτείνουν τὴ δική τους ἐρμηνεία γι' αὐτὲς τὶς καταστάσεις. Σ' αὐτὰ τὰ σημεία θὰ ἦσαν χρήσιμες οἱ γνώσεις ποὺ θὰ μᾶς βοηθοῦσαν νὰ δοῦμε τί εἶναι ἡ Ψυχιατρικὴ καὶ τί μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀπ' αὐτὴν ὡς ἐπιστήμη ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς θεράποντες της τοὺς Ψυχιάτρους. Μία *συνάντηση*, λοιπόν, τῆς Ποιμαντικῆς καὶ τῆς Ἐξομολογητικῆς μὲ τὴν Ψυχιατρικὴ σὲ ἐπίπεδο τέχνης καὶ ἐπιστήμης θεωρεῖται ἐπιβεβλημένη. Ταυτόχρονα, ὅμως, εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ μία συνάντηση σὲ ἐπίπεδο τῶν ἐκπροσώπων τους, τῶν ποιμένων, ἐξομολόγων καὶ τῶν ψυχιάτρων. Καὶ οἱ δύο τοὺς εἶναι ἀλήθεια ὅτι σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις ἔχουν νὰ ποιμάνουν καὶ νὰ θεραπεύσουν «ψυχικά» τὰ ἴδια πρόσωπα. Κάποιες φορές οἱ ψυχιατρικὰ ἀσθε-

* Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο συνεδρίου γιὰ «Θέματα τοῦ ἱ. Μυστηρίου τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως», ποὺ ὀργάνωσε ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1 - 2 Ἰουνίου 2000, στὸ Προκόπι Εὐβοίας (Ἱερὸν Ἴδρυμα Ἁγίου Ἰωάννου Ρώσου).

νεϊς συμπίπτουν με τούς ποιμαιομένους. Λέγοντας να θεραπεύσουν ψυχικά ἐδῶ ἐννοοῦμε ἀπλὰ νὰ ἐπιχειρήσουν νὰ θεραπεύσουν καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὶς διαταραχὲς ποὺ ἐμφανίζει, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε ἀνθρώπινο ψυχισμό, ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὶς συνέπειες ποὺ αὐτὲς ἐπιφέρουν στὶς σχέσεις τοῦ συγκεκριμένου ἀσθενοῦς με τὸν ἑαυτό του, τοὺς ἄλλους καὶ με τὸ Θεό. Μιὰ ἄρρωστη ψυχικὴ ζωὴ ἐπηρεάζει ὅλες αὐτὲς τὶς σχέσεις. Ὅπως ἄρα εἶναι καλὸ νὰ διευκρινιστεῖ τί εἶναι ὑγιές, ὀμαλὸ καὶ παθολογικό, γιὰ νὰ ξέρομε γιὰ ποιά ὑγεία καὶ ὀμαλὴ ψυχικὴ ζωὴ μιλοῦμε καὶ γιὰ ποιά ἀποκατάσταση τῆς ψυχικῆς ζωῆς καὶ ὑγείας. Πολὺς λόγος καὶ πολλὴ συζήτηση καὶ πολλὸς θόρυβος γίνεται τελευταῖα γύρω ἀπ' αὐτὰ τὰ ζητήματα. Γιὰ τὸ ποῖο εἶναι ἐνδεχομένως τὸ ἀντικείμενο τῆς Ψυχιατρικῆς καὶ τί ἔχουν νὰ ποῦν οἱ ψυχίατροι στὴν Ποιμαντικὴ. Ἄν μποροῦν οἱ ψυχίατροι νὰ συνεργαστοῦν με τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸ ἀντί-

στροφοῦ ἂν οἱ μὲν παρεμβαίνουν στὸ ἔργο τῶν δέ ἂν οἱ ποιμένες μποροῦν νὰ πληροφορήσουν τοὺς ψυχιάτρος γιὰ θέματα ποὺ θὰ ἦταν χρήσιμα γιὰ τὴν καλὴ ἐξέλιξη τῆς θεραπείας τῶν πελατῶν τους.

Στόχος τῆς συναντήσεως

Νομίζω, ὅτι στόχος τῆς συναντήσεως ποὺ ἀναφέραμε θὰ εἶναι νὰ δοθεῖ ἡ δυνατότητα στοὺς ψυχιάτρος νὰ ἐνημερώσουν τοὺς ποιμένες καὶ ἐξομολόγους γιὰ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦν οἱ ἴδιοι σημαντικὰ καὶ ποὺ συναντοῦν κατὰ τὴν ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός τους. Νὰ μιλήσουν γιὰ ἐκεῖνα τὰ ψυχιατρικὰ προβλήματα, ποὺ δυσκολεύουν σημαντικὰ τὴ ζωὴ τῶν πασχόντων, καὶ γιὰ τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο τὰ ἀντιμετωπίζουν. Νὰ μᾶς ποῦν πῶς κάνουν τὴ διάγνωση γιὰ συγκεκριμένα

νοσήματα καὶ ποιά εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τους γνωρίσματα. Πῶς, λαμβάνοντας ὑπόψη τὸ ἱστορικὸ τοῦ ἀσθενοῦς, προβλέπουν καὶ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας του. Νὰ μᾶς ποῦν τί πρέπει ἓνας ποιμένας νὰ προσέχει στὴ συμπεριφορὰ αὐτῶν ποὺ ἔρχονται νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν, εἴτε γιὰ νὰ ζητήσουν τὴ συμβουλὴ του εἴτε γιὰ νὰ ἐξομολογηθοῦν. Πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτό, ὁ ποιμένας, νὰ ἀντιμετωπίσει τέτοιου εἶδους περιστατικά, χωρὶς βέβαια νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ δική του πνευματικὴ καὶ ποιμαντικὴ ἀποστολὴ καὶ χωρὶς νὰ ἀναλάβει ρόλο ψυχιάτρου.

Ἔρνεστ Μπιάλαχ, Φωτωμένος με ἄλλων ἐνοχές, 1912, λιθογραφία

Αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο, ἰδιαίτερα σήμερα, γιὰ τὴν κοινωνία μας ὅλο καὶ πληθαίνουν οἱ περιπτώσεις τῶν ψυχικὰ διαταραγμένων ἀτόμων καὶ θὰ πληθαίνουν, δυστυχῶς, ἀκόμη περισσότερο στὸ μέλλον. Ἀπὸ ἔρευνες διαπιστώνεται ἐξ ἄλλου ὅτι ἓνας πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς ἀτόμων προσέρχεται στὴν Ἐκκλησία καὶ ἔχουμε περιπτώσεις πολλῶν ἐξ αὐτῶν ποὺ ἐμφανίζουν τέτοιου τύπου διαταραχὲς καὶ ἀναζητοῦν τὴ βοήθεια τοῦ ἱερέως στὴν ἐπίλυση προβλημάτων, ποὺ δὲν ἀνάγονται μόνο στὴν πνευματικὴ σφαῖρα, ἀλλὰ ἐγγίζουν τὴν ψυχιατρικὴ πρακτικὴ. Στὸς ἀνθρώπους, λοιπόν, ποὺ συχνάζουν στὶς ἐκκλησίες, θὰ συναντοῦμε ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ τέτοια ἄτομα καὶ ὀφείλομε νὰ εἶμαστε σὲ θέση νὰ τὰ ἀντιμετωπίζουμε σωστὰ καὶ νὰ ξέρομε τί μποροῦμε νὰ περιμένουμε, ὅταν κρίνουμε ὅτι εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὰ παραπέμψουμε σὲ ἐπιστήμονες, ἰδιαίτερα τῶν ψυχολογικῶν, ψυχοθεραπευτικῶν καὶ ψυχιατρικῶν ἐπαγγελμάτων.

Παράλληλα, βέβαια, εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρξει μιὰ ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία καὶ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ συνάντηση τῶν ψυχιάτρων με κληρικούς καὶ λαϊ-

κά στελέχη τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ νὰ πληροφορηθοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ πρῶτο χέρι, ὄχι μόνον ἀπαντήσεις σὲ ἀπορίες καὶ ζητήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ πράξη, ἀλλὰ καὶ ἀπόψεις καὶ θέσεις γιὰ τὸ πῶς ἡ Ἐκκλησία ἀντιλαμβάνεται ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα. Τί σημαίνει παθολογικὸ γιὰ τὴ Θεολογία, ποιά εἶναι τὰ πάθη καὶ πῶς τὰ ἀναλύουμε καὶ τὰ θεραπεύουμε μὲ τὶς πρακτικὲς, ποὺ ἐπὶ αἰῶνες ἐφαρμόζει ἡ Ἐκκλησία. Νὰ μάθουν, δηλαδή, καὶ αὐτοὶ τὸ τί γίνεται στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὶς ἀπόψεις τους. Μὴν ξεχνοῦμε ὅτι ἐπιβάλλεται μία συνάντηση τῆς Ποιμαντικῆς μὲ τὴν Ψυχιατρικὴ, ἀλλὰ καὶ τῆς Ψυχιατρικῆς τελικὰ μὲ τὴν Ποιμαντικὴ.

Ἐδῶ θὰ εἶναι πολὺ χρήσιμη μία ἀντίδοση τῶν στοιχείων ποὺ κατέχει ἡ Ἐκκλησία, ἡ Θεολογία, πρὸς τὴν Ψυχιατρικὴ ἐπιστήμη. Ἄν παραμείνει ἐτεροβαρῆς ἡ ἀνταλλαγὴ στοιχείων καὶ ὑπάρξει ροὴ πληροφοριῶν μόνον ἐκ τῆς Ψυχιατρικῆς πρὸς τὴ Θεολογία, ἡ τελευταία, ἡ Ψυχιατρικὴ δηλαδή, θὰ στερεῖται πορισμάτων καὶ θὰ ἀγνοεῖ θεμελιώδη ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα ποὺ συνιστοῦν τὸν ποιμαινόμενο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἄνθρωπο, ἡ καὶ θὰ σχηματίζει μία τελείως ἢ σχετικῶς ἐσφαλμένη εἰκόνα γι' αὐτόν, ποὺ πιθανὸν νὰ φέρει περισσότερὸ ἢ λιγότερο τὰ σημάδια καὶ τὸ βάρος τῶν προκαταλήψεων τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν σχολῶν ὡς πρὸς τὸν θρησκευόμενο ἄνθρωπο. Ἡ προσφορὰ τῶν ποιμαντικῶν ἀνθρωπολογικῶν στοιχείων θὰ βοηθήσει τοὺς ψυχιάτρους στὸν σχηματισμὸ μιᾶς καθαρότερης εἰκόνας γιὰ τὸν ποιμαινόμενο πιστὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος τυχὸν θὰ ἐπεδίωκε τὴ βοήθεια τῆς Ψυχιατρικῆς γιὰ τὴν ἐπίλυση προβλημάτων ποὺ ἀνάγονται στὴ σφαῖρα τῆς.

Θὰ ἦταν χρήσιμη, γιὰ παράδειγμα, ἡ συνεργασία καὶ τοῦ ψυχιάτρου μὲ ἓναν ἱερέα, προκεκμένου νὰ κατανοήσῃ ὁ τελευταῖος τυχὸν ἀσυνήθιστες θρησκευτικὲς ιδέες ποὺ ἐμφανίζει ἓνας ἀσθενὴς τοῦ ἢ νὰ παραπέμψῃ σὲ ἓναν ἐξομολόγο, ὅταν ἡ φύση τῶν ἐνοχῶν ποὺ παρουσιάζει κάποιος ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ ψυχολογικὸ ἐπίπεδο καὶ ἀπαιτοῦν μία θρησκευτικὸν τύπου καταλλαγὴ, μέσῳ τῆς συμφιλίωσης ποὺ παρέχει τὸ μυστήριον τῆς ἱ. ἐξομολογήσεως. Θὰ ἦταν καλὸ γιὰ τὸν ἀσθενή ὁ ἱατρός του νὰ τὸν παραπέμψῃ, ἐὰν χρειαστεῖ, ἐκεῖ ὅπου εἶναι δυνατὴ

ἡ ἐπ'ἀνένταξή του σὲ μιὰ ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα, ἀπὸ τὴν ὁποία αἰσθάνεται ὅτι εἶναι ἀποκομμένος ἔνεκα ἠθικῶν παραπτώματων γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχει τύψεις, καὶ καμία ψυχιατρικὴ ἀπαλλακτικὴ διαβεβαίωση δὲν εἶναι ικανὴ νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν λύτρωση ἢ τουλάχιστον τὴν ψυχικὴ ἡρεμία, χωρὶς τὴν ἀποκατάστασιν μιᾶς σχέσης ἄλλου τύπου.

Ἐκκλησία καὶ ψυχικὴ ἀσθένεια

Ἀλλὰ καὶ σὲ θεωρητικότερο ἐπίπεδο, γιὰ νὰ ἐπ'ἀνέλθουμε σ' αὐτό, θὰ ἦταν χρήσιμη ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ διερεύνηση τῶν θέσεων τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ψυχικὴ ἀσθένεια. Στὶς τόσες καὶ ποικίλες θεωρίες, ποὺ κατὰ καιροὺς ἔχουν προταθεῖ γιὰ τὴ φύση καὶ τὴν αἰτία τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν ἐκ μέρους τῶν ψυχιάτρων ἢ γιὰ τὴν θεραπεία τους, θὰ ἦταν βοηθητικὸ νὰ γνωρίσουμε τὶς γνώμες τῶν Πατέρων, ἰδιαίτερα τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, μιᾶς καὶ αὐτοὶ ἀνήκουν στὴν πολιτιστικὴ κληρονομιά μας. Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ προσθέσω, λοιπόν, ἐπιγραμματικὰ ὀλίγες γενικὲς σκέψεις ὡς πρὸς τὴ στάση τους σὲ θέματα ψυχικῆς ζωῆς καὶ ὑγείας.

Ἀπὸ μελέτη τῶν ἔργων τους σὲ πρόσφατη ἔρευνα βγαίνουν τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

- Πρῶτον οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν διατάζουν νὰ ἀνάγουν ἓναν ὀρισμένο ἀριθμὸ ψυχικῶν ἀσθενειῶν σὲ ὀργανικὲς σωματικὲς αἰτίες καὶ νὰ κάνουν ἀποδεκτὲς γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή τους θεραπευτικὲς, ποὺ εἶχε ἐφαρμόσει ἡ Ἱατρικὴ τῆς ἐποχῆς τους.

- Δεύτερον, βεβαιώνουν ὅτι εἶναι δυνατὸν ἡ αἰτία μιᾶς ψυχικῆς ἀσθένειας νὰ εἶναι δαμονικὴ, ποὺ εἴτε ἀσκεῖται ἄμεσα στὸν ψυχιζμὸ ἢ μὲ τὴν παρεμβολὴ τοῦ σώματος ὡς ἐνδιαμέσου. Ἐδῶ, ἂς μὴ φοβηθοῦμε δίκες μαγισσῶν τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνα. Ὁ δαμονιζόμενος δὲν θεωρεῖται ὡς συνέννοχος τοῦ διαβόλου —καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξουθενωθεῖ— ἀλλ' ὡς θύμα ποὺ εἶναι ἄξιο προσοχῆς καὶ ἰδιαίτερης συμπαραστάσεως.

- Τρίτον, δέχονται γιὰ τὴν ψυχικὴ ἀρρώστεια μία αἰτιολογία πνευματικὴ, ποὺ ὀρίζεται γενικὰ ἀπὸ ἓνα πάθος ποὺ ἀναπτύσσεται κατὰ τρόπον παροξυστικόν. Θὰ ἀφοροῦσε κυρίως τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν νευρώσεων τῆς τρέχουσας κλα-

σικής νοσολογίας καθώς και όρισμένες μορφές ψυχώσεων¹. Το τελευταίο πάντως είναι προς διερεύνηση και ανάγεται σε εκείνο που υπαινιχθήκαμε πιο πάνω για μια ιεραρχημένη διαβάθμιση παθών και ψυχιατρικών νόσων.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα ήταν ένδεικτική μεταξύ άλλων η παράθεση ενός παραδείγματος από την Παλαιά Διαθήκη, συγκεκριμένα του βασιλέως Ναβουχοδονόσορα. Στο δεύτερο όνειρο που είδε και του το ερμήνευσε ο προφήτης Δανιήλ (Βαλτάσαρ), ο βασιλιάς επειδή υπερηφανεύτηκε έχασε τα λογικά του και το βασίλειό του για επτά ολόκληρα χρόνια και ζούσε στα όρη και στ' άγρια βουνά τρεφόμενος με τὰ άλογα ζώα. Μέχρις ότου, αναγνωρίζοντας την κυριότητα του Θεού του ύψιστου πάνω στα βασίλεια τών ανθρώπων, έστρεψε τὰ μάτια του στον ούρανο «και αί φρένες μου επ' έμέ επεστράφησαν» «και εις την τιμήν της βασιλείας μου ήλθον, και ή μορφή μου επέστρεψεν επ' έμέ, ... και επί την βασιλείαν μου έκραταιώθην, και μεγαλωσύνη περισσότερον προσετέθη μοι» (Η όλη διήγηση στον Δανιήλ δ', 1-37).

Στην αναφερθείσα περίπτωση θα μπορούσαμε να διακρίνουμε εκείνη τή στάση που ή μοντέρνα ψυχιατρική χαρακτηρίζει ως «*υπερεκτίμηση*» ή «*υπερτροφία του εγώ*», παρούσα στον πιο ύψηλο βαθμό στην παρανοϊκή ψύχωση, και σε μικρότερο βαθμό στην ύστερική νεύρωση, και με την όποια συνδέονται πολλές δυσκολίες σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων - σύμπτωμα που είναι παρόν στις πλείστες νευρώσεις - και μπορεί να βρει ανταπόκριση σ' αυτό που οί πατέρες αποκαλούν πάθος της υπερηφάνειας (άλαζονείας). Αυτό που ο Freud όνόμασε «*ναρκισσιμό*» φαίνεται ν' ανταποκρίνεται στην υπερηφάνεια και πολύ περισσότερο στο άρχικό πάθος της «*φιλαυτίας*», την πλήρη πάθος αγάπη του έαυτού με πρωταρχικό αντικείμενο τὸ σῶμα².

Είπαμε λίγο πιο πάνω ότι οί Πατέρες δέχονται και δαιμονική αίτία σε μιὰ ψυχική άσθένεια. Άλλη είναι βέβαια ή περίπτωση της δαιμονοκατοχής. Μήπως, όμως, μπορεί να υποστηριχτεί ότι και θεϊες δυνάμεις θα μπορούσαν να επιφέρουν πρόσκαιρη αλλοίωση τών φρενών κάποιου που προτίθεται να κάνει κακό, ώστε να αντίληφθει διαφορετικά την έξωτερική πραγματικότητα και να επιφέρει πλήγματα σε άλλο αντικείμενο άπ' αυτό που τὰ προόριζε;

Βρίσκω χαρακτηριστική και ενδιαφέρουσα την περίπτωση του άγιου Μάρτυρος Θαλλελαίου, που ή μνήμη του εορτάζεται στις 20 Μαΐου. Παρουσιάζεται ενώπιον του άρχοντος Θεοδώρου και *μη πειθόμενος θῦσαι τοῖς εἰδώλοις*, ο άρχων διατάσσει να τρυπηθούν οί αστράγαλοι του και να αναρτηθεί με σχοινιά και με τὸ κεφάλι προς τὰ κάτω (πρβλ. *Μαρτύριον Άποστόλου Φιλίππου*). Και τί συνέβη τότε; «*Τοῦτο οὖν δόξαντες οἱ ὑπηρέται ποιεῖν, ἐκ τινος θείας δυνάμεως τὰς φρένας αλλοιωθέντες, ξύλου ἀντὶ τοῦ Ἁγίου τρυπήσαντες ἀπηώρησαν. Τύπτονται οὖν ὡς κατὰ τοῦ ἄρχοντος παίζαντες*»³.

Οί θέσεις αυτές, τις όποίες σὰς εξέθεσα περιληπτικά, δείχνουν πιθανές «*ελεύθερες ζώνες*» μιὰς γόνιμης συζήτησης στη συνάντηση αυτή της Ποιμαντικής, της i. Έξομολογήσεως με την Ψυχιατρική. Μία συνάντηση προϋποθέτει έξ εναντίων διευθύνσεων κινούμενα πρόσωπα που όφείλουν να μετριάξουν τὸ δῆμα τους, όταν πλησιάζουν για να μην επέλθουν μετωπικές συγκρούσεις. Η συνάντηση δὲν προϋποθέτει εναντίωση, ούτε άμα τῇ προσεγγίσει πρόσταγμα μετα-βολῆς και απομάκρυνση. Υπάρχει περίπτωση συναντήσεως και συμπορεύσεως αλλά και διακεκριμένης πορείας ή αλλαγῆς πορείας δι' άλλης όδοῦ από εκείνην από την όποία προήλθον.

Εύχή μας να επέλθει ή συνάντηση και ή σύμπτωση τών αντιθέτων ή τών υποτιθεμένων ως αντιθέτων⁴.

1. Αναφέρομαι στη μελέτη του Jean-Claude Larchet, *Thérapeutique des maladies mentales*, Paris, Les éditions du Cerf 1992, σ. 15-19.

2. Larchet, ό.π., σ. 19.

3. Μηναιόν Μαΐου Κ', σ. 168 β' (έκδ. «Φῶς»).

4. Περισσότερα για τή συνάντηση Ποιμαντικής και Ψυχιατρικής και τή σχέση της με την ψυχοπαθολογία και την ψυχοθεραπεία βλ. στην εισαγωγική μου όμιλία στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «*Ποιμαντική πράξη και ψυχική υγεία*» (17 Φεβρουαρίου 2000) και στην εισήγησή μου «*Κλινική και θεραπευτική ποιμαντική θεολογία*» (2 Μαρτίου 2000).